

Нагорнюк-Данилюк Олександр Олександрович,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Однією з фундаментальних засад кримінального процесу є невідворотність покарання за вчинення кримінального правопорушення. Із метою забезпечення захисту інтересів потерпілого від кримінального правопорушення та притягнення винних до належної відповідальності органи досудового розслідування та суду звертаються до «нових» процесуальних форм, зокрема спеціального досудового розслідування. Водночас, удосконалення норм Кримінального процесуального кодексу (КПК) України щодо його проведення, зокрема в частині встановлення оптимального балансу між приватним та публічним інтересом все ще потребує всебічного дослідження. Особливо гостро це питання постає в умовах повномасштабного військового вторгнення й розширення меж тимчасово окупованих територій України.

Виокремлення спеціального досудового розслідування як форми досудового розслідування поряд із досудовим слідством і дізнанням не вбачається доцільним, оскільки спеціальне досудове розслідування охоплюється поняттям «досудове слідство», проте не тождєне йому, адже хоча і здійснюється за його правилами, але із урахуванням притаманних тільки спеціальному досудовому розслідуванню особливостей, передбачених КПК України.

Однією з ознак спеціального досудового розслідування є те, що процесуальний порядок його здійснення регламентований окремою главою КПК України, а саме главою 24-1 «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» розділу III «Досудове розслідування» КПК України [1].

Можливість здійснення спеціального досудового розслідування лише щодо особи, яка набула статусу підозрюваного, є наступною ознакою спеціального досудового розслідування.

Відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому ст. ст. 276-279 КПК України, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, проте його не вручено їй унаслідок не встановлення

місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення в спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень [1].

О. Ю. Татаров з цього приводу обґрунтовано акцентує увагу на тому, що направлення повідомлення про підозру електронною поштою, факсимільним зв'язком, по телефону, телеграмою не гарантує вручення повідомлення персонально особі, щодо якої воно складене [2, с. 181–183], тому в такому порядку повідомлення про підозру направлятися не може.

У практичній діяльності у випадку неможливості особистого вручення повідомлення про підозру широко використовується спосіб повідомлення шляхом поштового відправлення з оголошеною цінністю із описом вкладення та з повідомленням про вручення [1, с. 165]. Можливість направлення повідомлення про підозру таким шляхом підтверджується й судовою практикою.

Особливий порядок надсилання повісток про виклик і вручення процесуальних документів під час здійснення спеціального досудового розслідування, є ще однією ознакою такого розслідування.

Зазначений порядок визначений у ч. 1 ст. 297-5 КПК України та передбачає надсилання повісток про виклик підозрюваному за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язкове їх опублікування в ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора. З моменту опублікування повістки про виклик у ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом [1].

Наступною ознакою спеціального досудового розслідування є те, що його здійснення можливе стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук.

Міжнародний розшук є процесуальною формою міжнародного співробітництва, що реалізується в рамках функціонування Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол), основним завданням якої є пошук певного об'єкту чи людини [3].

Аналіз положень ч. 2 ст. 297-1 КПК України дозволяє виділити наступну ознаку спеціального досудового розслідування, а саме те, що спеціальне досудове розслідування не може здійснюватися щодо неповнолітньої особи.

Не поглиблюючись в аналіз правової природи кримінального провадження щодо неповнолітніх, при цьому зважаючи на зміст

положень глави 38 розділу VI «Особливі порядки кримінального провадження» КПК України, а також позиції науковців з цього питання [4], можна констатувати, що кримінальне провадження щодо неповнолітніх з позиції диференціації кримінальної процесуальної форми є прикладом її ускладнення, тобто відноситься до проваджень з посиленими процесуальними гарантіями.

Ще однією ознакою спеціального досудового розслідування є можливість його здійснення лише у кримінальних провадженнях щодо вичерпного переліку злочинів, визначеного в КПК України.

У ч. 2 ст. 297-1 КПК України зазначено 58 злочинів, у кримінальних провадженнях щодо яких можливе здійснення спеціального досудового розслідування. Здійснення спеціального досудового розслідування щодо інших злочинів не допускається, крім випадків, коли злочини вчинені особами, які переховуються від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошені у міжнародний розшук, та розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, зазначеними у ч. 2 ст. 297-1 КПК України, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду [1].

Серед інших ознак спеціального досудового розслідування є те, що його здійснення передбачає необхідність постановлення слідчим суддею окремого процесуального рішення (ухвали), без якого воно неможливе, а також обов'язковість участі захисника у кримінальному провадженні.

Запровадження спеціального кримінального провадження обумовлено необхідністю притягнення кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення, до відповідальності в міру своєї вини.

На підставі аналізу висловлених науковцями поглядів і відповідних норм КПК України, встановлено, що здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень в Україні є винятковою процедурою досудового розслідування відносно підозрюваного, який умисно ухиляється від правосуддя.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Татаров О. Ю. Заочне провадження в кримінальному судочинстві України: проблеми та перспективи реалізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 2. С. 125–130.

3. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ. Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_142

4. Трофименко В. Диференціація процесуальної форми як пріоритетний напрямок реформування кримінального судочинства України. Вісник Національної академії правових наук України. 2012. № 3. С. 242–250.

Свириденко Станіслав Володимирович,
старший викладач кафедри кримінального
процесу Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ВІДНОСНО ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ

Певні особливості визначені для порядку застосування заходів забезпечення кримінального провадження стосовно Президента України. Так, з аналізу норм Конституції України та положень КПК України, вбачається, що в них не передбачено жодної особливості чи окремого порядку застосування таких заходів до Президента. Утім, порушене питання ускладнюється тією обставиною, що на законодавчому рівні не розкриваються зміст і обсяг президентської недоторканності. Лише у рішенні КСУ від 10 грудня 2003 р. № 19-рп/2003 зазначається, що на час виконання повноважень останній не несе кримінальної відповідальності та проти нього не може бути порушена кримінальна справа [1, с. 140]. Звідси, ми можемо дійти висновку, що до Президента зазначені заходи можуть бути застосовані тільки у випадку припинення повноважень та за умови підозри у вчиненні злочину. Разом з тим, під час визначення питання про можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження (таких як накладання грошового стягнення та привід) до Президента України як до свідка слід виходити з того, що порядок здійснення кримінального провадження, встановлений відповідними положеннями КПК України, є єдиним для усіх учасників. Тож і слідувати загальному його порядку повинен кожен учасник, незалежно від його правового статусу, окрім тих випадків, коли певні особливості розслідування прямо передбачені нормами Конституції України, КПК та іншими спеціальними законами. З метою забезпечення належного здійснення кримінального провадження у КПК України закріплені заходи, які можуть бути застосовані до кожного учасника, зокрема до